Intervista ma' Mikiel Ċiangura

Jagħmel l-Intervista is-Sur Tony Galea

Fl-okkażjoni tat-Tmenin Anniversarju kien xieraq li ssir intervista ma' personaġġ li għandu storja sabiħa u twila x'jgħidilna. Dan il-personaġġ huwa Mikiel Ċiangura. Ser nibda l-intervista billi nistaqsih x'jaf fuq il-Monsinjur De Piro, li kien il-fundatur tal-Banda San Ġużepp ta' Għajnsielem. **X'tgħidilna fuqu Mikiel?**

Kont tifel fl-istitut ta' Għajnsielem, dħalt hemm bejn wieħed u ieħor fl-1926. Meta dħalt, it-tfal żdiedu, tant hu hekk li jien kont numru sbatax u wara kien hemm iktar. Fl-istitut ta' Għajnsielem, Monsinjur De Piro kien iħobb jiġi daqs darba fix-xahar. Huwa kien bniedem serju, pero' kull darba li kien jiġi kien iġib miegħu xi ħelu u kien iqassmu lill-istess tfal. Minħabba f'hekk aħna konna miġbudin lejh. Qisu kull darba li kien jigi kien idum daqqa jumejn u xi drabi anke tlett ijiem. Jien kont ngħinu l-quddiesa u fis-sajf kont immur miegħu x-xatt l-aħmar. Fil-fatt darba ħadni miegħu u qalli biex noqgħodu naqilgħu l-artikli. Meta l-Monsinjur illarga ftit ipprovajt immiss waħda ma' ħalqi, malli missejtha ma xuftejja tgħidx xi ħruq ħassejt. De Piro induna u staqsieni kontx missejt xi waħda. Meta sar jaf qalli, dak mhux hekk, issa nsajruhom imbagħad tara t-tjubija tiegħu.

Il-Monsinjur De Piro ma kienx dejjem fl-istitut. Għidtilna li kien jiġi darba fix-xahar. Allura dak iż-żmien min kien jieħu ħsieb l-istitut?

Kienu jiġu l-qassisin ta' San Pawl, Dun Mikiel u Fra Ružar, dawk kienu qassis u fra.

Bejn wieħed u ieħor xi kemm kontu tfal dak iż-żmien fl-istitut? U int kont wieħed min ta' l-ewwel?

U kemm seta kien hemm, jien bħalma għedtlek, jien kont numru sbatax imma tlieta u għoxrin dejjem kien hemm. Jien kont min ta' l-ewwel. L-istitut infetaħ fl-1925 u fl-1926 mort jien.

Mikiel il-Mosinjur De Piro kif kien ġieħ il-ħsieb biex jarma banda meta biss kellu bejn tlettax u sbatax il-tifel, għax banda ta' tlettax jew sbatax aħna llum ma nafux bihom.

Il-ħsieb li kellu li jarma l-banda u meta rmajniha qisu konna għaxra, tista tara mir-ritratt li għad hemm il-Każin tal-banda. Issa kullma baqa' minnhom dawk huma tnejn, jien u wieħed min-Nadur Pietru. Dak kien idoqq ukoll. L- iktar li konna ndoqqu fil-fiera ta' l-orfni, darba konna morna ndoqqu Savina meta kienu ġabu l-qniepen, u s-surmast kien Mikieli Farrugia, imma qablu kellna lis-surmast Ġużepp Muscat Azzopardi dak li kien dejjem il-kunvent, għex hawnhekk ukoll. Dak kien surmast l-istitut ta' San Ġużepp tal-Ħamrun Malta, imbagħad kien jiġi għandna wkoll. Meta konna ndoqqu, bandisti dan kien iġib mill-istitut ta' San Ġużepp mhux barranin, barranin ħadd.

Meta kontu tagħmlu servizz kemm kontu tkunu bandisti?

Oh! Bandisti kemm konna nkunu, dejjem konna nkunu tletin, kien iġib mill-istitut, għax il-banda ta' l-istitut ta' San Ġużepp tal-Ħamrun kienet armata tajjeb u kull min kien ikun hemm bżonn iġibhom.

U kif kien għamel il-Monsinjur De Piro biex akkwista l-istrumenti?

L-istrumenti naturalment kien jixtrihom hu. Tinsiex li De Piro kien jista', għax Nikolas De Piro kien baruni.

Għedna li int kont wieħed min ta' l-ewwel, xi strument kont idoqq Mikiel? Imbagħad bdilt għal xi ħaġa oħra?

Għall-ewwel kont indoqq il-kornu. Komplejt kurunetta u spiċċajt biha.

Jien bdejt bil-kurunetta u issa ndoqq il-baxx, ma nafx biex ħa nispiċċa għadni. Għedna wkoll li tal-post kontu tkunu għaxar bandisti, voldieri dejjem kien iġib għoxrin bandist mill-istitut ta' San Ġużepp ta' Malta. Mill-baned ta' Għawdex ma kontu ġġibu xejn?

Lill-ħadd. U dak iż-żmien ta'l-Istella u ta' l-Ljun biss kienu jeżistu .

Għedna li l-ewwel surmast kien Ġużeppi Muscat Azzoppardi, allura dan kien jgħallimkom il-mużika

u l-istrument hu?
Kien jagħmlilna l-kunċerti, imma mbagħad per eżempju kien jgħallimna ċerti programmi żgħar, bħala mużika. Hu stess kien jgħallem il-mużika u s-surmast kien jiġi jagħmel il-kunċerti.
Is-surmast kien Mikiel Farruġġia? Il-propju surmast?
Iva Farruġġia kien is-surmast tal-banda. Dak li jiġi missier Ġużeppi.
Alla jaħfrilhom kollha. Fl-istitut ta' San Ġużepp intkom kontu titgħallmu l-iskola? U x' kontu titgħallmu?
Iva. Jien kont nitgħallem is-sengħa ta' ħajjat, u l-monsinjur tant kien jinteressa ruħu fit-tagħlim tat-tfal, li lili meta rani rrid nitgħallem saħansitra ħadni l-istitut ta'San Ġużepp Malta. Jidher li De Piro kien qed jipprova jdaħħalni anke fil-kumpanija li hu kien waqqaf, fil-fatt kien għamilli proposta li jien mill-ewwel aċċettajt, tant hu hekk illi mort l-oratorju ta' Birkirkara mal-aspiranti u għamilt xahrejn. Wara dan iż-żmien rajt illi dik ma kienitx ħajti u erġajt mort San Ġużepp tal-Hamrun biex inkompli s-sengħa. De Piro kien iħajjarni għal mas-soċjeta' iżda qatt ma issikkani. Għalkemm induna li jien ma kontx għal mas-soċjeta' xorta waħda baqa' jgħinni. Mal-ħajjat kien hemm anke mastrudaxxa u skarpan biex jgħallmu lit-tfal. De Piro kien iħabbrek ħafna għat-tagħlim tas-snajja' fl-istitut. Għall-iskola kien ikun hemm Dun Mikiel, li kien jgħallem lit-tfal matul il-ġurnata u fil-għaxija kien imur ċertu Ġużeppi Sciortino. It-tgħalim kien isir kuljum fl-istitut u kienu jitgħallmu l-Ingliz, il-Malti u s-somom.
Mikiel tista' tgħidilna xi ħaġa fuq Ġużeppi Sciortino?
Dan kien qabbdu Dun Mikiel biex jiġi jgħallimna l-iskola, u kien joqħod ħawn ma' missieru Pawlu Sciortino li kellu l-pompa tal-petrol u anke kellu l-ħanut fejn kien hemm ir-Royal Lady u Ġużeppi t-tifel tiegħu kien jiġi jgħallimna l-iskola.
Mikiel, konna qegħdin indoqqu San Lawrenz u kont maġenb Wenzu tiegħek u għaddejna minn triq jisimha Triq Ċiangura, din għandha xi konnessjoni magħkom?
Safejn naf jien ma nafx, imma jekk inkun naf xi ħaġa nfittixha.
Tista' tgħidilna xi ħaġa dwar l-ikel, l-ilbies u l-ħajja ta' ġo l-istitut?
Għall-ikel u l-ilbies konna qegħdin sewwa, bħala kok kien hemm ċertu Wenzu. De Piro kien jieħu ħsieb fl-interess tal-għixien tagħna, kien anke daħħlilna l-uniformi, anke meta konna mmorru fl-irħula għall-karita' konna mmorru bl-uniformi, allura meta kienu jindunaw bina n-nies kienu jagħtuna l-għajnuna, ċertament li ż-żmienijiet kienu differenti milllum għal kullħadd.
Mela nistgħu ngħidu Mikiel li kontu komduti fl-istitut dak iż-żmien. Naturalment dak iż-żmien il-banda kienet ta' l-istitut, allura l-kunċerti kienu jsiru ġo l-istitut? U kemm il-darba kontu tagħmlu kunċert?
Iva. Kien jiġi darba fil-ġimgħa Mikieli, u meta ma kienx imur għalih il-karozzin ma kienx jiġi u kunċert ma kienx isir.
Kellna bżonn il-bandisti jkunu kollha bħalek. Ta' min isemmi li Mikiel tant kien ħajjat tajjeb li hu kien għamel il-pavaljuni ta' fuq il-Hamri. Mikiel x'tista tgħidilna fuq dawk?
Dak kien hemm Ġużeppi tar-raġel u kien qalli biex nagħmlu l-pavaljuni u għedtlu nirranġa kollox tibżax u meta kont inkun frank kont immur għandu, infassal u kien hemm Lela tiegħu u t-tfal tiegħu jgħinuni wkoll għax waħdek ma tagħmel xejn u konna għamilnihom kollha, imbagħad kont għamilt għoxrin bandalora, u għadhom kollha hemm. L-aħħar darba ma nafx lil min għidt u għidtlu dawk kif ma għadkomx tarmawhom? Kollha bid-disinn, u d-disinn tagħhom mhux pittura, imma drapp fuq drapp. Dak kien hemm wieħed dilettant ta' dawn l-affarijiet u għidtlu aqtagħli karta strazza, per eżempju l-Litanija tal-Madonna kienet kollox drapp, pittura xejn. Kont għamilt dak l-armar tal-pjazza, sitt bandalori kien pinġihom Dun Mikielanġ Apap u kien qalli Pawlu Zerafa biex inħithomlu. Għandu jkun għadhom hemm dawk il-bandalori, sitta kbar.
Issa barra minhekk int kemm domt l-istitut?
Kelli qisu sbatax-il sena meta ħriġt.
Allura meta ħriġt qbadt xi xogħol hawn fir-raħal?

Iva, kont qbadt xogħol bħala kok fl-istitut stess.
Mikiel jien niftakrek kont taħdem Chambray, x'tista' tgħidilna fuq dak iż-żmien.
Chambray kont dħalt fl-1941, jien kont naħdem Malta, imbagħad bdiet il-gwerra mbagħad kont ġejt l'hawn u dħalt Chambray.
Dak iż-żmien ma kienx għadu sptar bħallma nafuh aħna, x'kien dak iż-żmien Chambray?
Meta dħalt jien kien diġa' sptar għax kien infetaħ sptar fl-1933.
Ovvjament f'din it-taħdita rridu ngħidu xi ħaġa fuq il-banda, allura x'rabta kellu l-Monsinjur De Piro mal-banda San Ġużepp?
Qabel l-1928 Monsinjur De Piro beda l-banda ta 'San Ġużepp u fil-fatt bdiet iddoqq dik is-sena. Meta kien imur l-istitut kien iħobb jieħu xi strument miegħu kull darba. Kien ilu jaħseb u jipprepara. Għall-bidu kien ġab lis-surmast tal-banda San Ġużepp ta' Malta, fi zmienu l-banda kienet magħmula minn tfal biss. Kienu jdoqqu generalment fl-istitut, speċjalment fil-fiera li kienu jagħmlu biex idaħħlu l-għajnuna għall-istitut. Pero' daqqejna wkoll fl-okkażjoni ta' meta ġabu l-qniepen ta' Santa Savina tar-Rabat Għawdex. Il-Monsinjur kien jinteressa ruħu ħafna fil-banda, kieku ma kienx hu ma kienx ikun hawn banda Għajnsielem li ġejja minn dik

li waqqaf hu fl-istitut. Naf li De Piro ried li jibni istitut kbir u l-gvern kien tah biċċa art ħdejn l-istitut il-qadim. Din l-art kienet għand ċertu wieħed bidwi Karmnu, iżda dan ma riedx jitlaq din l-art min idejh u kien sar ħafna tgergir minħabba f'hekk. Jien inqis li l-Monsinjur De Piro qaddis, filfatt nitolbu kulljum, għax ma nista' ninsieħ qatt. Kont għadni l-istitut meta miet De Piro u mort għall-funeral flimkien ma' tfal l-oħra Malta. Niftakar li kien hemm ħafna nies, fosthom ħafna kbarat, niftakar ukoll li ħaduh l-Addolorata.

Propjament Monsinjur De Piro mill-liema raħal kien?

Mir-Rabat ta' Malta. Kellu xi 56 jew 57 sena meta miet. Miet fid-Duluri, ħa sehem fil-purċissjoni l-Ħamrun, ħassu ħażin x'ħin kien ser jagħti l-barka u miet.

Mela nistgħu ngħidu li l-Monsinjur De Piro ddedika ħajtu għall-istitut.

Dażgur, għall-istitut u għall-kumpanija, għax dik is-sena li miet kien bid-disinn li jmur l-Abbissinja, għax kellu brother hemm li kien il-missjoni.

Milli nista' nifhem jien, dan il-Monsinjur De Piro anke kien joħroġ il-flus minn butu biex iżżomm l-istitut, hekk jew mhux hekk? Jiġifieri kien jgħin ħafna lill-istitut?

Hekk hu. Veru li dawn l-affarijiet mhux ser tkun tafhom għax hu ma kienx joqgħod illablab.

L-istitut ta' San Ġużepp, dak minn dejjem kien kif nafuh aħna llum?

Jien ma niftakarx kif kien qabel, imma dak kien tal-militar, dak ilu hafna kien barracks tas-suldati.

Barra li l-Monsinjur De Piro waqqaf l-istitut ta' San Ġużepp, waqqaf ukoll il-Brothers tal-MSSP li l-kunvent tagħhom jinstab ir-Rabat ta' l-Imdina u li dawn il-brothers jinsabu imxerrdin madwar id-dinja, fost postijiet oħrajn jinsabu ġol-Awstralja, il-Canada u l-Peru, x'tgħidilna fuqhom dawn Mikiel?

Dak li nista' ngħid fuqhom hu li qegħdin jagħmlu ħafna ġid u naf wieħed minnhom li kien qiegħed id-dar tiegħu, il-kunvent daħlu fuqu, u qatluh. Kien jismu Dun Ġorġ.

Konna qedin ngħidu li Monsinjur De Piro kien dedikat biex jibda jew jifforma x'istitut. Beda l-istitut ta' San Ġużepp, ifforma dawn il-patrijiet tal-MSSP, x'iktar kien jagħmel u jivvinta dan il-Monsijur De Piro?

Kellu l-istitut ta' San Ġużepp tal-Ħamrun ukoll.

X'dedikazzjoni kellkom fi żmienek lejn il-banda? Kien ikun hemm skużi, per eżempju, jien illum ma niflaħx indoqq, jew ma nistax niġi?

Ma stajniex nagħmlu dawk l-iskużi, għax jekk bandist kien ikun ma jiflaħx kulħadd kien ikun jaf għax konna ngħixu ma' xulxin.

Fiż-żmien li l-Monsinjur De Piro ma kienx ikun hawn, min kien jieħu ħsiebkom?

Kien hemm Dun Mikiel u Fra Rużar, tnejn. Kienu mill-istitut ta' San Ġużepp tal-Ħamrun.

Mikiel għedna li l-Monsinjur De Piro ddedika ħajtu għall-istituti u għall-għaqda tal-MSSP, naf jiena personali li huma parti kbira mill-knisja fl-Awstralja. Bħallma għedna, forsi li ma kienx hu kieku ma għandniex il-banda, kien bidu veru sod, allavolja l-banda waqfet għal xi żmien. X'sena kienet meta waqfet il-banda?

Meta bdiet il-gwerra.

Nirringrazzjaw lis-Sur Ġużeppi Attard tal-bużaqq li reġa' bdiha fl-1966.

Meta miet Monsinjur De Piro l-istitut waqa' f'idejn l-isqof ta'Għawdex, allura mbagħad kien ġie Dun Ġużepp Galea Rapa.

Dun Ġużepp kien kompla bil-banda?

Kien kompla u kienu jiġu tfal mimn ta' l-azzjoni kattolika jdoqqu wkoll.

Mela fi żmienek tfal min barra l-istitut ma kienx hemm idoqqu?

Meta kont indoqq jien le, fi zmien De Piro barranin ħadd, ħlief mill-istitut, imma meta kien hemm Dun Ġużepp kienu jiġu minn barra. Kien hemm Dun Karm, Menu, Kelinu u konna nofs Għajnsielem indoqqu fejn xulxin.

Meta erġajna bdejna l-banda fl-1966 kont tħajjart terġa' tiġi iddoqq?

Iva.

Mikiel kemm-il surmast tiftakar sakemm domt iddoqq int?

Tlieta. Muscat Azzoppardi, Mikieli Farrugia u Ġanni Vella.

Meta kont l-istitut kien hemm xi tfal min Għajnsielem idoqqu miegħek?

Meta kont l-istitut ma kien hemm ħadd. Kont waħdi. Pero' fl-istitut kien hemm tfal minn Għajnsielem. Kien hemm wieħed li ma nistax ninsieh minn ġo moħħi. Kien jismu Mikieli wkoll, kien idoqq sax.

Mit-tlett surmastrijiet li kont iddoqq magħhom għandek xi preferenza għal xi wieħed minnhom?

Mhux għax l-oħrajn ma kienux tajbin, imma jien kelli qalbi marbuta ma' Mikieli. Ma tantx kont nitħaddet mas-surmastrijiet l-oħrajn, imma ma' Mikieli kont nitħaddet miegħu u Ġanni kien jiċċajta ħafna.

Mikiel għandna konnessjoni tajba ħafna ma' Mikiel Farrugia, it-tifel tiegħu Ġużeppi kien surmast tajjeb ħafna u ta' kuraġġ kbir biex ħa biċċa xogħol bħal dik meta reġa' beda l-banda flimkien ma' Ġużeppi Attard għax veru għamlu sagrifiċċju kbir biex reġgħu bdew il-banda. Mikiel mistoqsija ta' l-aħħar, għandek xi marċ preferut u li u l iktar għal-qalbek?

Iva, dak il-marċ li hu msemmi għalija.

Grazzi Mikiel ta'din it-taħdita li għamilna flimkien u grazzi ta' din il-kwantita' kbira ta' informazzjoni li tajtna.